

DJECA U PROCESU RAZVODA BRAKA

Meliha Fejzić, prof. pedagogije – porodični psihoterapeut

Saznanjem o trudnoći započinje organizacija i planiranje porodičnog života. Do rođenja djeteta muškarac i žena su obavljali samo ulogu bračnih partnera. Sa rađanjem djeteta oni prihvataju i ulogu roditelja, koja nikada ne prestaje, čak i ako se raziđu kao partneri. Svjesni odgovornosti prilikom planiranja i donošenja odluke o roditeljstvu, roditelji također moraju biti svjesni potreba djece, njihovih osjećanja, strahova i briga, kada donose odluku o razvodu braka.

Razvod je jedan od životnih događaja sa najvećim stepenom stresa za cijelu porodicu. Razvod braka predstavlja kulminaciju bolnog psihološkog procesa koji u braku počinje znatno ranije i ima kumulativni efekat uzrokovan nizom promjena kao što su odlazak jednog roditelja, raspad dječijeg sibringa, adaptacija na novu sredinu, odvajanje od bliskih članova porodice, promjena škole, selidba, promjena životnog stila i sl.

Razvod je traumatska situacija za cijelu porodicu, a posebno za djecu koja su u potpunosti ovisna o svojim roditeljima. Djeca su u izuzetno nepovoljnijem položaju zbog činjenice da je razvod roditelja van njihove kontrole, nepredvidivog je trajanja i ishoda, a često im nedostaju informacije i vještine za prevladavanje te situacije.

Iako je već rečeno da je situacija razvoda traumatska za cijelu porodicu, roditelji su oni koji imaju odgovornost za kvalitetu odnosa sa svojom djecom i u takvoj teškoj situaciji. Veoma je važno da uprkos nizu teških osjećaja s kojima se i sami suočavaju, mogu staviti dijete i njegove interese na prvo mjesto. Roditelji su ipak zreliji i odgovorniji i moraju se izdići iznad svojih ličnih potreba i osjećanja, odgoditi ih, i podrediti ih u jednom trenutku potrebama djece.

Smatra se da je nakon razvoda potrebno 2 – 4 godine da se porodični sistem stabilizuje. Konfliktni odnosi roditelja čine najveću prepreku koja djetetu otežava da se uspješno nosi sa promjenama u porodici. Roditelji vrlo često dolaze u naše savjetovalište zabrinuti za to kako će njihovo dijete prihvatiti razvod braka, a vrlo često nisu svjesni u kojoj mjeri njihov odnos (konflikt, distanca i sl.) utiče na to kako će se dijete nositi sa ovom promjenom. Većina djece uspješno prevlada razvod i odraste u zdrave osobe, ali ipak dio djece doživljava i proživljava određene emotivne teškoće koje ih ponekad prate sve do odrasle dobi.

KONFLIKT LOJALNOSTI

Ispitivanja i praćenja pokazuju da djeca imaju svoju treću perspektivu roditeljskog razvoda. Za njih najveću teškoću predstavlja zahtjev da se odluče za jednog roditelja – tzv. konflikt lojalnosti. Djeca se najčešće priklanjaju roditelju sa kojim žive ili “ostavljenom” roditelju i na osnovu toga kreiraju odnos prema drugom roditelju. Govoreći na negativan način o drugom roditelju, roditelji dijete stavljaju u situaciju da mora birati i čuvati tajne kako bi zaštitilo svoja osjećanja, ali i osjećanja roditelja.

Važno je naglasiti da je prva godina nakon razvoda najrizičnija za djecu, kvalitet roditeljstva je smanjen, roditeljska pažnja je manja a pravila nedovoljno usaglašena. Roditeljska pažnja u ovom periodu je uglavnom usmjerena na vlastita osjećanja i organizaciju života u jednoj novoj situaciji.

U većem riziku su jedinci, jer su oni jako uvučeni u roditeljski konflikt.

MOGUĆE POSLJEDICE RAZVODA NA PSIHOLOŠKI RAST I RAZVOJ DJETETA

Posljedice su najmanje u slučajevima razvoda parova koji nemaju djece. Kako će se dijete nositi sa situacijom razvoda ovisi o uzrastu djeteta, njegovoj zrelosti, odnosu sa svakim od roditelja, odnosu između roditelja prije razvoda i tokom razvoda, vještini i empatiji u međusobnoj interakciji roditelja i interakciji s djecom, kao i o dostupnoj mreži socijalne podrške u porodici i izvan nje. Postoje velike individualne razlike, ali i neke sličnosti u reakcijama djece određene dobi.

- Djeca u dobi do tri godine nisu direktno pogođena samim razvodom i razdvajanjem roditelja, već emocionalnim reakcijama roditelja, npr. depresijom, strahovima, ekonomskom situacijom i sl. Posebno su osjetljiva na separacije. Signali kojima dijete pokazuje da se nešto događa mogu uključivati veću razdražljivost, više plakanja ili promjene u navikama jedenja ili spavanja. Važno je tada održati djetetovu dnevnu rutinu i dati djetetu osjećaj sigurnosti riječima i ponašanjima kojima pokazujemo ljubav i brigu.

- Djeca predškolskog uzrasta su posebno osjetljiva zbog izloženosti konfliktu lojalnosti koji kasnije može dovesti do teškoća u formiranju identiteta, odnosno poteškoća u razvoju. Također, veliki je rizik od prekida kontakta malog djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi. Kod djece predškolske dobi u situaciji razvoda često dolazi do pojave regresivnih ponašanja. Djeca koja su savladala određene vještine sada ih zaboravljaju kao što je, kontrola sfinktera, sisanje palca, tepanje, promjena navika spavanja i sl.

- Djeca školskog uzrasta u riziku su da preuzmu krivicu za razvod roditelja na sebe. Česte reakcije su: depresivnost i anksioznost, sniženo samopoštovanje i teškoće u učenju, promjene u ponašanju. Djeca ovog uzrasta mogu pokazivati znakove ljutnje i tuge zbog odsutnosti jednog roditelja, a mogu biti i agresivni i ljuti na roditelja kojeg optužuju.

- Adolescenti su pod rizikom da budu parentifikovani i da "brzo odrastu", kao i da se napravi "psihološki brak sa adolescentom". Pod većim su rizikom od razvoja bolesti zavisnosti, poremećaja ponašanja, raspoloženja, kao i adolescentnih trudnoća. Mogu se osjećati napuštenim od roditelja, povući se od prijatelja i omiljenih aktivnosti.

Kao moguće posljedice razvoda na rast i razvoj ličnosti u odrasloj dobi javljaju se teškoće u odnosima sa drugima, a posebno u partnerskim relacijama, kao što su: strah od bliskosti i vezivanja za stalnog partnera, nesposobnost da se postigne bliskost u partnerskoj relaciji, izbjegavanje braka i sl.

Važno je da roditelji budu otvoreni i prate što se s djecom događa tokom i nakon razvoda, da otvoreno sa njima razgovaraju, da im pomognu u prepoznavanju njihovih osjećanja, da uvažavaju to kako se osjećaju i da se zajedno sa djetetom obrate stručnjaku ukoliko za to prepoznaju potrebu.

RODITELJSKI ZADACI I RODITELJSKA KOMPETENTNOST

Roditelji na mnogo načina mogu pomoći djeci već od samog početka, načinom na koji iznose svoju odluku o razvodu. Roditelji ponekad vjeruju da su djeca premala i da ne shvaćaju šta se u porodici događa. Na taj način, ostavlja se međutim puno više prostora za interpretacije u kojima djeca sebi pripisuju odgovornost za razvod braka roditelja. Kako bi se to spriječilo, važno je da roditelji budu direktni i pruže djetetu objašnjenje onoga što se događa na način primjeren djetetovoj dobi. Najbolje je ukoliko roditelji odluku mogu saopćiti zajedno i pri tome naglase da djeca nisu kriva za razvod, da se roditelji za njih brinu i da ih oboje vole. Ž
Naravno, i ponašanje roditelja bi trebalo da bude u skladu sa onim što djeci govore. U prvom razgovoru ne treba dati previše informacija jer djecu to zbunjuje. Objašnjenje razvoda će roditelji ponavljati djetetu kako odrasta i dodavati nove elemente koji ranije nisu bili prikladni s obzirom na dob.

Roditeljski zadaci u ovoj fazi podrazumijevaju slijedeće:

- da objasne djeci da razvod nije njihova krivica i da oni ništa ne mogu da urade da bi se brak nastavio;
- da odluče o tome gdje će djeca živjeti na osnovu procjene njihovog najboljeg interesa;
- da urade samo neizbježne promjene u životu djece, da ih uvjere da ih i dalje vole i da će o njima i dalje brinuti;
- da se uzdrže od omalovažavanja drugog roditelja;
- da se uzdrže od razvijanja konflikta lojalnosti kod djece;
- da obezbijede adekvatnu finansijsku podršku djeci;
- da rade na saradničkom roditeljskom dogovaranju i planiranju koje je zasnovano na dječijim potrebama, aktivnostima, i interesovanjima.

Važno je naglasiti da razvod braka ne mora značiti kraj života ili kraj sreće. Mnoge porodice bolje funkcioniraju kada prestane svakodnevni sukob među roditeljima. Uz pravilnu pažnju dijete će ponovo složiti svoju novu sliku porodice u kojoj će se osjećati sigurno i zaštićeno.